

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра статистики

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ (А.З.Підгорний)

«_____» _____ 2016 р.

**ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030506 «Прикладна статистика»**

за темою:

**СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ
ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ**

Виконавець

студентка IV курсу обліково-
економічного факультету

Граматік К. А. _____
(підпис)

Науковий керівник

к.е.н., доцент Ольвінська Ю. О.

(підпис)

Одеса 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Передумови формування концепції людського розвитку.....	6
1.2. Концепція людського розвитку: зміст, сутність, складові.....	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ.....	36
2.1. Міжнародна методологія вимірювання індексу людського розвитку.....	36
2.2. Методологічні підходи до вимірювання регіонального людського розвитку в Україні.....	44
РОЗДІЛ 3. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ.....	53
3.1. Аналіз динаміки рівня людського розвитку в Україні та світі.....	53
3.2. Аналіз регіонального індексу людського розвитку в Україні.....	61
3.3. Аналіз впливу факторів на індекс людського розвитку	67
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Сьогодні в період трансформаційних змін соціальної та економічної системи України та багатьох країн світу однією з найважливіших проблем суспільства є не лише збереження, а й примноження людського потенціалу країни. Це завдання може бути реалізовано лише за умови забезпечення стійкого та динамічного людського розвитку, що має відбуватись на якісно новій основі і який потребує адекватного та соціально гарантованого економічного забезпечення.

Поряд із цим в економічній теорії ще залишаються нерозв'язаними ряд концептуальних проблем, що пов'язані із визначенням сутності «людського розвитку», як соціально-економічної категорії, а також пошуком оптимальних та репрезентативних індикаторів його вимірювання, що мають врахувати як світовий досвід так і специфіку національних умов.

Актуальним в теоретичному та практичному плані є поглиблене розуміння тих тенденцій, закономірностей і факторів, що визначають стан, рівень та перспективу якісної динаміки людського розвитку населення України в складних сучасних умовах, а також наукове обґрунтування шляхів та ефективних механізмів забезпечення цього процесу.

Не зважаючи на важливу роль економічного зростання, воно є лише засобом розвитку суспільства. Найбільшим багатством будь-якої країни в першу чергу є люди. Погляд на розвиток економічної системи крізь призму людського розвитку не є чимось новим. Ще Аристотель вважав, що устрій будь-якого суспільства необхідно оцінювати по тому, як воно сприяє розвитку людських цінностей.

Тема ролі людини в економіці простежувалася також у наукових працях У. Петі, А. Сміта, Д. Ріккардо, А. Маршалла, Дж. М. Кейнса, К. Маркса і т.д. Дослідженням людського розвитку в Україні займаються такі науковці як Г.В. Герасименко, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор та інші.

Досвід європейських країн з розвинутою і перехідною економікою засвідчує надзвичайну важливість виваженої регіональної політики у забезпеченні економічного процвітання, територіальної цілісності та безпеки держави, у

створенні рівних умов розвитку для всього населення незалежно від місця проживання. Сучасні тенденції регіоналізації економіки та нерівномірність розвитку територіальних громад обумовлюють необхідність регіональної диференціації державної політики і в Україні. Необхідність більш предметного і поглибленого вивчення людського розвитку потребує побудови територіальних індексів людського розвитку у межах країни, орієнтованих на урахування специфіки вітчизняних соціально-економічних умов та певного рівня адміністративно-територіального управління. Потребують більш детального дослідження регіональні особливості демографічного розвитку, освітнього рівня, диференціації доходів населення. Саме це обумовлює актуальність дослідження людського розвитку регіонів України та розробки методологічних засад його прогнозування.

Метою випускної роботи є аналіз впливу факторів на рівень людського розвитку.

Завданням дипломної роботи відповідно до поставленої мети є:

- аналіз динаміки індексу людського розвитку в цілому;
- вивчення динаміки складових індексу людського розвитку;
- аналіз регіонального індексу людського розвитку по областях України;
- аналіз впливу факторів на рівень людського розвитку.

Об'єктом випускної роботи є рівень людського розвитку в Україні та деяких країнах світу.

Для вирішення поставлених завдань у роботі були використані наступні статистичні методи: метод статистичного групування, відносних та середніх величин, методи аналізу рядів динаміки. Також застосувались методи графічного представлення даних.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних і закордонних учених, нормативно-законодавчі акти України, електронні ресурси офіційного сайту Державної служби статистики та Державної служби статистики в Одеському регіоні, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинних даних про людський розвиток, а також офіційні звіти ООН про індекс людського розвитку у світі.

Випускна робота складається із трьох розділів, в яких послідовно аналізується поставлена проблема.

Перший розділ присвячений теоретичним основам людського розвитку. Розглянуто основні етапи формування, зміст, сутність та основні компоненти концепції людського розвитку.

У другому розділі наведено методику розрахунку індекса людського розвитку ПРООН та методику розрахунку регіонального людського розвитку в Україні.

Третій розділ присвячено аналізу людського розвитку. Проаналізовано динаміку індексу людського розвитку в цілому, а також його окремих компонентів. Проведено аналіз людського розвитку в регіонах України. Виявлено та проаналізовано основні фактори, що впливають на рівень людського розвитку.

При виконанні випускної роботи використовувались комп'ютерні програми Microsoft Word та Microsoft Excel.

ВИСНОВКИ

У випускній роботі було проаналізовано рівень людського розвитку в Україні та країнах світу. Для цього були розраховані показники динаміки індексу людського розвитку як в цілому в світі, так і по окремих країнах. Було проаналізовано регіональні особливості людського розвитку в Україні. Також було виявлено фактори, що впливають на рівень людського розвитку та проаналізовано їх вплив на людський розвиток країн.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про те, що людський розвиток є дуже вагомим індикатором зростання кожної країни. До сих пір економічне зростання країни розглядалось тільки через призму людського розвитку. Але найбільшим багатством кожної держави є людина. І чим більший розвиток має людина, тим кращою і розвинутою буде ставати держава.

Так, очинаючи з 1990 року до 2014 року усі групи країн мають позитивну тенденцію до розвитку. Таким чином, у порівнювальних роках у групі країн із дуже високим та високим рівнем розвитку індекс людського розвитку в середньому збільшився на майже на 12% та 26% відповідно. У груп країн з низьким та середнім рівнем розвитку індекс збільшився більше ніж на 35%. Ці зміни обумовлені швидким розвитком економіки, покращеними умовами життя, в тому числі, демографічна ситуація та рівень освіти, який зростає із кожним роком.

Починаючи з 1992 року крім звітів про людський потенціал в глобальному масштабі, стали готувати і Національні доповіді про людський розвиток, використовуючи аналогічну методику, але адаптуючи її до національних особливостей.

Проведений аналіз свідчить про те, що в Україні існує негативна тенденція до погіршення показників регіонального людського розвитку. Сучасний стан людського розвитку більшості регіонів України характеризується низькими показниками рівня життя, несприятливою демографічною ситуацією, поганим станом здоров'я населення, значним поширенням асоціальних явищ, несприятливим соціально-психологічним кліматом.

Так більш позитивний розвиток даного показника в 2014 році порівняно з 2010 роком можна простежити в Харківській та Чернівецькій областях . А Черкаська область, навпаки, за ці ж порівнювальні роки, тільки знизилася регіональний індекс. Аутсайдером в індексі регіонального розвитку є Кіровоградська область. Майже по усім компонентам регіонального розвитку область займає останнє місце. Це обумовлено зниженням доходів області, погіршенням демографічної ситуації, підвищенням криміногенності та хвороб.

Одеська область в 2014 році порівняно з 2004 роком, підвищила індекс регіонального розвитку більше ніж на 15,0%. В 2014 році область посіла передові позиції по таким пунктам, як комфортне життя (найбільший обсяг спожитих населенням соціальних і соціально-побутових послуг), гідна праця (високий рівень задоволення пропозицій робочої сили . В області найменша частка безробітних у віці від 16 до 65 років), та освіта (високий рівень професійно-кваліфікаційної підготовки населення).

У 2013 році порівняно з порівняно з 2012 роком України знизилася свої позиції в рейтингу індексу людського розвитку країн світу, опинившись на 83 сходинці порівняно із 78. Але вже в 2014 році підняла свої позиції на 81 місце. Усі ці перепади зв'язані із економічною кризою в Україні, демографічним спадом та підвищеним рівнем бідності.

Проаналізувавши вплив факторів на рівень людського розвитку можна стверджувати, що із трьох компонентів, з яких складається індекс людського розвитку, а це - очікувана тривалість життя, рівень освіти, а також ВВП на 1 особу, найбільш впливовим фактором на людський розвиток виявився ВВП на 1 особу.

На основі аналізу 3 країн, які входять до груп із різним рівнем людського розвитку (Україна - високий рівень розвитку, Марокко – середній рівень, Ангола - низький рівень розвитку) був проведений аналіз та отримані наступні розрахунки.

Якщо підвищити дохід кожної країни на 5 тис.дол., тоді отримаємо, що індекс людського розвитку в Україні зросте на 17,5%, в Марокко та Анголі на 20,5%. Це збільшення призведе до того, що дані країни зможуть підвищити свої позиції в загальному рейтингу країн світу. Так, Україна в 2015 році займає 81 позицію та

знаходиться в групі країн із високим розвитком людського потенціалу, але при збільшенні доходу підвищить свої позиції на 26 місце та увійде до груп країн із дуже високим розвитком людського потенціалу. Марокко, яка знаходиться на 126 сходинці та в групі країн із середнім рівнем розвитку зможе опинитися на 73 місці та увійти до груп країн із високим рівнем розвитку. Теж саме стосується і Анголи, яка за даними 2014 року займає 149 місце та перебуває в групі країн із низьким розвитком, зможе покращити свої позиції та піднятися на 123 місце і увійти до групи країн із середнім рівнем розвитку.

Таким чином, індекс людського розвитку дуже значною мірою залежить від доходів на душу населення, потім за доходами йде рівень освіти нації, а замикає все очікуваний рівень життя. Необхідно сказати, що усі ці фактори залежать один від одного. Рівень освіти залежить від частки тих, хто навчається та грамотності населення. Частка тих хто навчається, неодмінно залежить від демографічної ситуації в країні. Чим більше людей отримує вищу освіту, тим більше отримаємо кваліфікованих спеціалістів, які зможуть підняти економіку країни, а таким чином підвищити рівень доходів. А чим вищі доходи на кожну особу, тим кращий рівень життя, а звідси і очікуваний вік від народження.

Проведений аналіз свідчить, що сучасний стан людського розвитку, не зважаючи на зростання окремих показників, ще не досяг бажаного рівня. Досвід країн із розвиненою економікою доводить надзвичайну важливість виваженої регіональної політики у підвищенні добробуту та створені сприятливих умов для всього населення незалежно від місця проживання.

Таким чином, забезпечення сталого людського розвитку як на регіональному рівні, так і в країні в цілому має бути пріоритетним напрямком для органів державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Політика / Твори в 4 т. – М., 1984. – Т. 4. – 830 с.
2. База даних міжнародних стандартів праці ILOLEX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo.org/ilolex/russian/docs/convdisp1.htm>
3. Белл Д. Постіндустріальне суспільство : соціальне прогнозування. – М.: Academia. – 956 с.
4. Вольский М. Задача политической экономии и отношение ее к прочим наукам. – Одесса, 1872. – 205 с.
5. Доповідь про розвиток людини за 1996 рік. Нью-Йорк: Оксфорд юніверситі прес, 1996. – 226 с.
6. Дракер П. Посткапіталістичне товариство // Нова постіндустріальна волна на Заході. – М: Academia, 1999. – С. 56–78.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр “Академія”, 2001. – Т. 2 – 848 с.
8. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи: Методика вимірювання регіонального людського розвитку. – Київ, 2012.
9. Історія економічних учень: Підр. / Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко, А.М.Поручник та ін.; За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – 564 с.
10. Кант И. Критика практического разума / Пер. з нім. – Твори, т.4, ч.1. – М., 1965. – 544 с.
11. Кері Ч.Г. Принципи соціальної науки. – Філадельфія, 1985.
12. Льюїс А. В. Теорія економічного зростання. Лондон, 1955.
13. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
14. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки. – К.: Ліра-К, 2004. – 328 с.

15. Мальтус Т. Досвід про закон народонаселення. – М.: "Эконов" – "Ключ". – 1993. – 486 с.
16. Маршалл А. Принципи політичної економії / Пер. з англ. – М.: Прогрес, 1983. – Т.1. – 708 с.
17. Міжнародна Організація праці. «Зайнятість, економічне зростання і основні потреби: Одна Світова проблема. –Женева, 1976.
18. Петті В. Економічні та статистичні праці / Пер. с фр. – М.: Соцекіздат, 1940. – 324 с.
19. Рікардо Д. Твори. –Т.1. – М., 1995. – 890 с.
20. Сен А. Розвиток і розширення // Журнал планування розвитку–1989.
21. Сен А.Розвиток є свобода. – Оксфорд - 1999.
22. Сміт А. Дослідження про природу та причини багатства народів. – М.: Соцекгіз, 1962. – 684 с.
23. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 620 с.
24. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf 53
25. Струмілін С.Г. Избр. твори – Т. 3. – Проблеми економіки праці. – М.: Вид-во «Наука», 1964. – 734 с.
26. Томілін С.А. Демографія та соціальна гігієна. – М.: Статистика, 1973. – 273 с.
27. Доклад о человеческом развитии 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_ru.pdf
28. Доклад о человеческом развитии 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-summary-ru.pdf>
29. Доклад о человеческом развитии 2015. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf
30. Центр гуманитарных технологий. Информационный портал. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2015/12/16/7285>
31. United Nations Development Programme. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/countries>